

ВОЛОДИМИР ЮРИНЕЦЬ: РОКИ СТУДЕНТСТВА У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

На підставі вперше введених до наукового обігу архівних джерел автор реконструює один із важливих етапів професійного становлення відомого українського філософа Володимира Юринця (1890–1937), пов'язаний із навчанням у Львівському університеті у 1908–1910 рр.

Ключові слова: Володимир Юринець, Львівський університет, філософський факультет, освіта.

Володимир Юринець – постать доволі помітна на тлі української радянської філософії 1920–1930-х рр. Саме він очолював «табір» українських діалектиків-деборінців у їхньому протистоянні з механістами і відзначився як один з найактивніших учасників літературно-філософської дискусії, спричиненої адресованим йому відомим памфлетом Миколи Хвильового «Україна чи Малоросія?». З його іменем пов'язана діяльність найбільш впливових філософських інституцій України зазначеної доби – Всеукраїнського інституту марксизму-ленінізму, Інституту філософії та природознавства, Інституту червоної професури філософії, Всеукраїнської академії наук.

Однак до сьогодні життя і творчість Володимира Юринця, «благополучно непрочитаного і забутого», за влучним виразом Оксани Забужко [4], залишаються майже не дослідженими. Особливо це стосується етапів його філософського становлення, висвітлених у фаховій літературі вкрай побіжно і суперечливо. Навіть у спеціальних розвідках, присвячених постаті цього філософа, – маємо на увазі праці Миколи Роженка [10] і Георгія Вдовиченка [1; 2] – проблема витоків та формування його філософського світогляду оминається увагою. У працях згаданих авторів, так само як і в довідковій літературі, фігурують лише назви інституцій, в яких навчався В. Юринець, але жодних подробиць, які стосуються його студентських років, годі й шукати. Прагнучи усунути цю прогалину, спробуємо реконструювати період «першого студентства» Володимира Юринця, пов'язаний із Львівським університетом, спираючись на знайдені нами архівні документи і матеріали.

Після закінчення Львівської академічної гімназії (1908) В. Юринець вступає до Львівського королівського університету ім. Франца I¹. Цей факт, доволі нетиповий для вихідця з тогочасної

провінції – він народився 28 вересня 1890 року² в невеличкому галичанському містечку Олесько Золочівського повіту (нині – Львівської області) в сім'ї селян – засвідчує неабиякі його здібності та прагнення здобути освіту.

У другій половині XIX – на початку XX ст. Львівський університет переживав період наукового піднесення. Запроваджувалось викладання нових дисциплін, створювались нові кабінети і лабораторії. Постійно збільшувався кількісний склад викладачів університету. Все це було зумовлено відносною стабільністю політики уряду Австро-Угорської імперії у сфері освіти. Крім того, чинне урядове розпорядження від 1882 р. щодо утравістичного (польсько-українського) характеру Львівського університету уможливило запрошення на кафедри не тільки викладачів-поляків, а й дотримання певної внутрішньої автономії у питаннях навчального процесу та наукових студій.

Для більшості студентів навчання в університеті було платним. Безкоштовно навчали тільки на теологічному факультеті. На світських факультетах таким привілеєм користувалися лише ті студенти, що мали «свідоцтво про бідність» і успішно складали семестрові колоквиуми. Крім коштів за слухання лекцій, студенти додатково сплачували за іматрикуляцію (урочисте прийняття в студенти), іспити, колоквиуми, семінарські заняття, за право користування бібліотекою та лабораторіями тощо. Відтак не дивно, що першою перепорою на шляху до університету поставали труднощі матеріального характеру. До складу львівського студентства потрапляли переважно вихідці із заможних родин (крім високої платні за навчання, саме життя у Львові вимагало високих витрат). На решту чекали пошуки так званого «опікуна» – людини, готової надати майбутньому студенту житло і взяти на

¹ Нині – Львівський національний університет ім. Івана Франка.

² Слід відзначити численні розбіжності щодо дати народження В. О. Юринця, наявні в літературі [13]. Точну дату його народження з'ясовано нами на підставі документів Державного архіву Львівської області (далі – ДАЛО) [18, арк. 205; 8, арк. 8].

себе відповідальність за нього. Юному Володимирові Юринцю пощастило – якийсь Джозеф Крочинський дав свою згоду виступити в ролі його опікуна і «спонсора» [18, арк. 205].

Абітурієнти тогочасного Львівського університету вступних випробувань не складали: їх приймали на навчання за наявності документа про середню освіту. Відтак, маючи атестат класичної гімназії, 9 червня 1908 року В. Юринець став студентом філософського факультету [11, арк. 296]¹.

На той час у Львівському університеті функціонувало чотири факультети – філософський, теологічний (де викладання велося виключно латиною²), юридичний і медичний. На всіх факультетах, окрім медичного, навчання тривало чотири роки.

Філософський факультет Львівського університету мав два відділення – гуманітарне та природничо-математичне³ (тільки у 1924 р. кожне з цих відділень набуло статусу факультетів). Залежно від обраного відділення, студентам пропонувалося чотири основні групи предметів: філософські, історичні, філологічні, природничі, а також іноземні мови. На природничо-математичному відділенні левову частку навчальних дисциплін становили фундаментальні (приміром, загальна фізика, теоретична математика тощо), натомість особливістю гуманітарного відділення були спецкурси, які стосувалися вузьких тем.

Володимир Юринець навчався на природничо-математичному відділенні філософського факультету, і це, без сумніву, вплинуло на подальшу тематику його досліджень (у тому числі – в радянські часи). Зауважимо, що зацікавлення фізичними теоріями згодом зіграє з ним злий жарт – саме надто вільне оперування в одній із статей 1930-х рр. [15] фізичними поняттями і математичними побудовами, які для людини з ґрунтовною фізико-математичною освітою були аксіоматичними та не потребували доведення, стане підставою для звинувачень у плагіаті на завершальному етапі його кар'єри та, зрештою, й життя. Але поки повернімося до тих часів, коли доля посміхалася перспективному, здібному студентові.

¹ Навчальний рік у тогочасному Львівському університеті поділявся на два семестри: зимовий (з 1 жовтня до кінця березня) та літній (кінець квітня – кінець липня). Зарахування студентів відбувалося не на весь рік, а щосеместру – з точки зору тогочасного університетського керівництва це сприяло дисциплінованості студентів та їх зосередженості на навчальному процесі.

² На інших факультетах викладання велося переважно польською мовою. Незначна кількість курсів викладалась українською та німецькою мовами.

³ Не зовсім точною, з огляду на це, видається характеристика природничого відділення як «математично-філософського» [5, с. 189].

У тогочасному Львівському університеті не існувало нормативних дисциплін: кожен студент мав обирати курси для прослуховування самостійно. Не регламентувався і порядок вивчення предметів. Зрозуміло, що обираючи ті чи ті курси, студенти мали враховувати, в першу чергу, свій майбутній профіль і спеціалізацію, однак це не заважало їм слухати й інші, цікаві для них дисципліни.

Як свідчать архівні документи, безпосереднє фахове спрямування університетських студій Володимира Юринця у Львові було пов'язане з фізико-математичними дисциплінами. Зокрема, він відвідував математичний семінар⁴ професора Юзефа Пузини (відомого вченого) та Вацлава Серпінського, опановував курси фізики, хімії та математичного аналізу, демонструючи, за характеристиками викладачів, «відмінні здібності» до точних наук [18, арк. 208] і здобуваючи найвищі оцінки [18, арк. 206]. У його *curriculum*'і знаходимо також астрономію та біологічні науки (ботаніку, загальну біологію та зоологію) [19, арк. 21], мінералогію, геологію та палеонтологію [19, арк. 23]. З деякими з тодішніх його викладачів-природничиків доля зводила В. Юринця і пізніше – зокрема, до складу академіків Всеукраїнської академії наук (ВУАН) 1929 року його було обрано одночасно з колишнім професором Львівського університету Степаном Рудницьким, видатним українським географом і картографом, у якого, свого часу, він слухав курс загальної географії.

Разом із тим, наукові зацікавлення Юринця студента від початку не обмежувалися природничо-математичними дисциплінами. Гармонійно поєднуючи у собі «фізика» і «лірика», він з особливим натхненням студіює (під керівництвом відомого літературознавця професора Кирила Студинського – згодом, так само академіка ВУАН) українську і зарубіжну літературу, слухає спецкурс «Літературне відродження Галичини початку XIX ст.» [18, арк. 204], опановує навички самостійної літературної творчості. Доволі прикметно, що перша публікація В. Юринця – рецензія на книжку львівського славіста і мистецтвознавця, професора Львівського університету Іларіона Свенціцького «Лев Николаевич Толстой», вміщена в місцевому часописі «Неділя» 1911 р. [16], – належить саме до царини літературної критики, яку в подальшому своєму житті він не тільки не залишав, а й визначав як найбільш «сродну» для себе [12, арк. 4]. До речі, зі Львовом пов'язані й перші поетичні «проби

⁴ Наукові семінари, що діяли на філософському факультеті тогочасного Львівського університету, вважалися самостійними структурними одиницями, мали власний статут і фінансування, постійні приміщення, обладнання, бібліотеки та навчально-допоміжний персонал. Вони користувалися значною популярністю серед студентів.

пера» В. Юринця – згодом, завдяки сприянню товариства «Академічна громада»¹, саме тут буде видано збірку його філософських поезій «Етапи». Станеться це наприкінці 1914 р., під час Першої світової війни. Відтак не дивно, що автор, за його власним зізнанням, так і не побачить «свій виріб» у друкованому вигляді [14, с. 5] – рядовий австрійської армії, він перебуватиме в російському полоні надто далеко від Львова.

Із Львівським університетом пов'язано і перші кроки філософського становлення В. Юринця. Як свідчать архівні документи, його інтерес до філософії та психології увиразнився вже з першого року навчання. Зміцненню цього інтересу сприяло, зокрема, слухання обраних ним спецкурсів – «Психологія мислення» (авторський курс професора Казимежа Твардовського) [18, арк. 205], «Теорія науки» (курс Яна Лукашевича) [19, арк. 21], «Механіцизм та телеологія» [18, арк. 205] (спецкурс доктора Мстислава Вартенберга), «Теорія пізнання» [18, арк. 205], і «Філософія математики» [19, арк. 22].

Як свідчать архівні джерела, Володимир Юринець був одним із тих дев'ятисот (!) студентів, що у 1908 р. записалися на курс філософії професора Казимежа Твардовського – видатного польського філософа і організатора науки. З його ім'ям пов'язане заснування відомої Львівсько-Варшавської філософської школи, діяльність якої розгорталась у річищі аналітичної філософії, під знаком зближення філософських і наукових студій. Маючи виняткове уміння донести до слухачів найскладніші питання шляхом їх ретельного і послідовного аналізу, викладеного прозорою і виразною мовою, К. Твардовський зажив слави не тільки як науковець, а й як один з найвизначніших педагогів ХХ ст. Переконатись у викладацькій майстерності відомого філософа мав змогу і В. Юринець, тричі на тиждень відвідуючи його лекції, представлені тематичними блоками: «Про напрями філософії», «Про системи логічні», «Історичні періоди розвитку філософії».

Надаючи першорядного значення прищепленню студентам навичок самостійної наукової творчості, К. Твардовський не обмежував свою викладацьку діяльність у Львівському університеті, що тривала тридцять п'ять років (1895–1930), тільки лекційними курсами. Недарма своєрідною «візитівкою» тогочасного Львівського університету став філософський семінар К. Твардовського, започаткований 1897 р. Його діяль-

ність значно сприяла зростанню наукових зацікавлень і творчої активності студентства. Робота семінару полягала в підготовці, заслуховуванні та обговоренні наукових доповідей студентів: така практика, здійснювана під керівництвом Майстра, мала стимулювати їх творчий пошук, формувати навички самостійного дослідження, вміння викласти його результати та вести наукову дискусію. Як свідчать архівні джерела, філософський семінар К. Твардовського вирізнявся не тільки неабиякою популярністю у студентів, а й надзвичайною пошаною колег і керівництва Львівського університету [7, арк. 18]. Не має сумніву, що своїми першими філософськими кроками і навичками філософського фаху В. Юринець зобов'язаний саме участі у згаданому семінарі, до якого він готував як письмові роботи (зокрема, на теми «Проблематика твору Д. Юма “Про природу”» та «Інтерпретація вибраних листів Г. Ляйбніца»), так і усні доповіді («Розуміння твору Р. Декарта “Міркування про метод”», «Зміст логіки Арістотеля») [19, арк. 6–26].

Учень Франца Brentano, Вільгельма Вундта і Карла Штумпфа, Казимеж Твардовський, як відомо, чимало сприяв і розвитку психологічної науки. Зокрема, з його ім'ям пов'язано заснування у Львівському університеті психологічної науково-дослідної лабораторії (1907), на ґрунті якої згодом постав очолюваний ним львівський Психологічний інститут (1920). Саме за часів навчання В. Юринця у Львівському університеті К. Твардовський запроваджує лабораторні практики з експериментальної психології. Щоправда, через високу вартість занять у психологічній лабораторії (десять крон за півріччя) бажаючих відвідувати їх було небагато. Але «спонсор» Володимира Юринця був, вочевидь, людиною можливою і не шкодував коштів на освіту свого підопічного – серед сорока трьох студентів, які виявили бажання займатися психологічними експериментами у 1908 р., бачимо і його ім'я [19, арк. 31]. Як засвідчують пізніші наукові студії В. Юринця, його інтерес до психології, виявлений у студентські роки, зберігався і міцнішав упродовж усього життя. Зокрема, його стаття «Фрейдизм і марксизм» (1926) [17] стала одним із перших вітчизняних спеціальних досліджень наукового доробку засновника психоаналізу.

Важливою складовою у здобутті Володимиром Юринцем філософської освіти було, без сумніву, опанування курсу логіки, який читав молодий, але вже відомий професор Ян Лукашевич, учень Казимежа Твардовського і співзасновник Львівсько-Варшавської філософської школи, автор першої системи модальної логіки.

Слід відзначити, що гуманітарна складова освіти В. Юринця, здобутої у Львівському уні-

¹ «Академічна громада» – українське студентське товариство, що діяло у Львові у 1896–1921 рр., поєднуючи функції наукової організації та спілки взаємодопомоги. Друкованим органом товариства був часопис «Молода Україна». Члени «Академічної громади» брали активну участь у академічних вічах у період боротьби за відкриття українського університету. Діяльність товариства було припинено польською владою.

верситеті не обмежувалася літературознавчими і філософськими дисциплінами. Зокрема, в його *scurrilum*¹ і знаходимо курс загальної історії та археології, який читав видатний історик, один із очільників т. зв. народницької історіографії Михайло Грушевський¹ (на той час – професор Львівського університету); курс етнографії (його викладав відомий науковець професор Станіслав Цішевський); розлогі (трисеместрові) курси з історії мистецтв (у викладі знаного мистецтвознавця, професора Яна Антоневича-Болоза), історії мов (її викладачем був знаний філолог-полоніст професор Адам Кринський), давньої і новітньої філології (його читав професор-класичник Станіслав Вітковський, якого вважають «батьком» польської папірології). Як і всі студенти філософського факультету, що їх готували до майбутньої викладацької діяльності (або, кажучи тогочасною мовою, «учительських посад»), В. Юринець вивчав історію педагогіки та дидактику – ці предмети викладав приват-доцент Болеслав Маньковський, відомий як засновник Педагогічної семінарії при Львівському університеті (1907).

Упродовж навчання у Львівському університеті Володимир Юринець брав участь і в роботі студентських товариств. Зокрема, він був членом найбільш впливової на той час студентської організації – «Академічної громади», що у різні часи свого існування нараховувала від кількох десятків до кількох сотень членів. Під її егідою діяли драматичний, правничий, літературний, філософський та економічно-соціальний гуртки, велася активна просвітницька діяльність, спрямована на пробудження національної свідомості українського населення. У 1909 р. «академіки», як їх називали, виступили ініціаторами скликання у Львові з'їзду студентів-українців з вищих навчальних закладів обох імперій (Австро-Угорської і Російської) й увійшли до створеного на з'їзді Українського студентського союзу. З-поміж упорядників друкованого органу останнього – відродженого часопису «Молода Україна» (цей перший український студентський часопис виходив нерегулярно – з січня 1900 р. до березня 1903 р., а також у 1905 і 1910 рр.), знаходимо й ім'я Володимира Юринця [6, арк. 54].

Участь у діяльності «Академічної громади» і «Молодої України» є промовистим свідченням того, що вже у перші роки навчання В. Юринець опиняється у вирі політичної боротьби львівського університетського студентства «за право української викладавчої та урядової мови», яка стала однією з яскравих сторінок руху галицьких українців за національну вищу школу.

Як відомо, загострення українсько-польського суперництва в Галичині кінця XIX – початку XX ст. найбільшою мірою торкнулося сфери освіти. Стимульоване боротьбою українських студентів і викладачів Львівського університету за національну вищу школу, підтриману про-українськими політичними партіями Галичини, «університетське питання» набувало нових форм і масштабів.

Упродовж 1908–1909 рр. українська молодь не вдавалася до нелегальної боротьби, сподіваючись на парламентське залагодження університетської справи. Проте польська більшість в університетському сенаті обрала провокативний шлях, ухваливши на початку 1910 р. звернення до австрійського уряду щодо законодавчого закріплення польського характеру університету.

Неспроможність політиків вирішити наболіле «університетське питання» у парламентський спосіб, а також наміри керманів Львівського університету утвердити його у статусі польського, спричинили новий сплеск активності студентів-українців, яка для багатьох із них мала трагічні наслідки. Сутичка, спровокована польськими студентами під час нелегального віча студентів-українців 1 липня 1910 р., що скінчилася стріляниною й загибеллю одного з очільників «Академічної громади» – Адама Коцка, дала підстави поліції для звинувачення українських учасників інциденту у масових заворушеннях. 127 студентів-українців було заарештовано, згодом 101 із них – засуджено [3, с. 309–310]. Не unikнув покарання і Володимир Юринець – постановою «крайового карного суду» від 15 серпня 1911 року [8, арк. 43] його засуджують «на чотирнадцять днів в'язниці» [9, арк. 13]. До речі, у списку засуджених бачимо також ім'я тодішнього студента Львівської політехніки Осипа Букшованого (згодом – відомого військового і громадсько-політичного діяча, командира бригади Українських січових стрільців) [8], з яким доля знову зводить В. Юринця вже у 1930-х роках під час масових арештів української інтелігенції. Коли у 1933 р. О. Букшованого було заарештовано і засуджено за сфабрикованою «справою УВО» («Української Військової Організації»), В. Юринець давав свідчення проти активістів цього «угруповання» (а радше, писав їх під диктовку співробітників ГПУ), але винесення вироку сумнозвісною «трійкою» та його виконання щодо обох діячів майже збіглися у часі (обох розстріляно наприкінці 1937 р.).

А тоді, у далекому 1910 р., усіх без винятку українських учасників студентських заворушень було виключено з університету без зарахування їм майже завершеного літнього семестру

¹ У курсі М. Грушевського, що читався українською мовою і містив спеціальний огляд Східної Європи, значна увага приділялася історії українського народу.

навчання. Відтак, провчившись у Львівському університеті фактично чотири семестри, В. Юринець отримав «свідоцтво» про своє навчання, що продовжувалося, боцімто, тільки три півріччя [11, арк. 296–297].

Як відомо, свої освітні студії Володимир Юринець продовжив у Віденському університеті (відраховані зі Львівського університету студенти, як правило, вирушали до Відня). В успішному завершенні навчання та отриманні докторського ступеня слід вбачати, на наше переконання, свідчення не тільки наукових здібностей юнака та його прагнення до знань, а й глибинної причетності тогочасного Львівського університету до європейського освітнього середовища і його традицій, підтвердження європейського рівня природничої, філософської та за-

гальногуманітарної освіти, здобутої ним за часів «львівського студентства».

Висока освіченість та наукова ерудованість Володимира Юринця – саме ті якості, що вирізняли його на тлі «червоної професури» 1920–1930-х рр. Видається також, що безпосереднє знайомство з багатьма видатними європейськими філософами і вченими першої чверті ХХ ст. сприяло не тільки фаховому і культурному його зростанню, а й визначило стійке зацікавлення, в першу чергу, сучасною йому західноєвропейською філософією та наукою, їх актуальною проблематикою. Поза сумнівом, вагому роль відіграло у цьому процесі й «друге студентство» Володимира Юринця, пов'язане із Віденським університетом. Але це вже предмет для іншої розвідки...

1. Вдовиченко Г. В. Академік В. Юринець як дослідник західноєвропейської філософської думки другої половини 19 – першої третини 20 століття [Електронний ресурс] / Г. В. Вдовиченко // Мультиверсум. – 2006. – № 53. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Journal/M_53/Multiversum_53.htm.
2. Вдовиченко Г. В. Марксизм і його критика в західноєвропейській філософії як об'єкт досліджень академіка В. Юринця [Електронний ресурс] / Г. В. Вдовиченко // Мультиверсум. – 2006. – № 52. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_52/Vdovychenko.htm.
3. Гурак І. Студентство у боротьбі за відкриття українського університету у Львові та події 1 липня 1910 року / І. Гурак // Українознавчі студії. – 2007–2008. – № 8–9. – С. 305–315.
4. Забужко О. Філософія і культурна притомність нації (доповідь, виголошена на 11-му Конгресі Міжнародної асоціації українознавців у Львові в серпні 1993 р.) [Електронний ресурс] / О. Забужко. – Режим доступу: http://www.exlibris.org.ua/zabuzko/r_04.html.
5. Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині / В. Мудрий. – Львів–Нью Йорк, 1999. – 194 с.
6. Общества студентов. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 17. – Спр. № 26. – 58 арк.
7. Отчет о научной работе кафедры философии... – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 13. – Спр. № 496. – 21 арк.
8. Приговор Львовского Краевого суда на студентов Львовской политехники и университета – участников нелегального митинга, посвященного борьбе за украинский университет во Львове, обвиняемых в разгроме помещений университета после митинга. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 13. – Спр. № 304. – 46 арк.
9. Протоколы заседаний дисциплинарной комиссии и списки отстраненных от учебы в университете украинских студентов, заключенных и незаключенных, привлекаемых к судебной и дисциплинарной ответственности за участие в волнениях 1 июля 1910 года в Львовском университете. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 13. – Спр. 408. – 15 арк.
10. Роженько М. Трагедія академіка Юринця: Штрихи до історії української філософії радянської доби / М. Роженько – К. : Український центр духовної культури, 1996. – 190 с.
11. Свидетельства об уходе студентов из университета. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 15. – Спр. 722. – 422 арк.
12. Справа Юринця В. О. – Центральний державний архів вищих органів влади (ЦДАВО). – Ф. 166. – Оп. 12. – Спр. № 8902. – 12 арк.
13. Філософський енциклопедичний словник / [голова редколегії В. І. Шинкарук]. – К. : Абрис, 2002. – 744 с.
14. Юринець В. Автобіографія / В. Юринець // Літературний ярмарок. Альманах-місячник. – Х. : ДВУ, 1929. – Кн. 5 (135). – С. 5–7.
15. Юринець В. Криза в сучасній буржуазній фізиці в освітленні ленінського етапу філософії марксизму / В. Юринець // За марксо-ленінське природознавство. – 1932. – № 1. – С. 32–40; № 2–3. – С. 21–35.
16. Юринець В. Рецензія (на кн.: Свенціцький І. Лев Николаевич Толстой) // Неділя. – 1911. – Ч. 21. – С. 8–24.
17. Юринець В. Фрейдиизм и марксизм // Под знаменем марксизма. – 1924. – № 8–9. – С. 51–93.
18. Karta wpisowa do uzitku Dziekanatu № 6483. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 15. – Спр. № 620. – 960 арк.
19. Program wykładów w polroczu letniem. – ДАЛО. – Ф. 26. – Оп. 13. – Спр. 419. – 54 арк.

Ya. Yurynets

VOLODIMYR YURYNETS: STUDIES IN LVIV UNIVERSITY

On the basis of firstly used in scientific environment archived resources an author reproduces one of the important period of professional becoming of Ukrainian philosopher Volodymyr Yurynets (1890–1937). This period is regarding with his studies in Lviv University in 1908–1910.

Keywords: Volodymyr Yurynets, Lviv University, Department of Philosophy.